

172; Telf'in bu eseri ve Ömer b. Muhammed el-Havsî'nin Küntî'ye yazdığı reddiye için bk. Ahmed el-Ezmî, III, 292-301). **4. Fetħu'l-Ḳuddûs fi'r-red 'alâ Ebî 'Abdilâh Muhammed Ekensûs** (yazma nüshaları için bk. *Fihrisü maḥtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 220-221; II, 340; Küntî'nin Ticâniyye'yi şiddetle eleştirdiği bir risâlesi ve Merakeşli Ticânî fakihî Muhammed b. Ahmed Ekensûs'un *el-Cevâbü'l-müskit fi'r-red 'alâ men tekelleme fi'ṭarîkı'l-İmâm et-Ticânî bilâ teşebbüt* adlı cevabı için bk. Ahmed el-Ezmî, II, 133-167; "Resâ'il beyne Ahmed el-Bekkây ve Ekensûs" başlıklı bir yazma için bk. *Fihrisü maḥtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 214; "Ḳaşıde fi'r-red 'ale't-Ticâniyye" adlı bir şiir için bk. *a.g.e.*, I, 224) (Küntî'nin teliflerinin bir listesi ve yazma nüshaları için bk. Hunwick, IV, 119-134). Abdülkâdir Zebâdiye (Abdelkader Zebadia), Londra Üniversitesi'nde *The Career and Correspondance of Ahmad Al-Bakkây Al-Kuntî of Timbuctu: An Historical Study of His Political and Religious Role (1847-1866)* adıyla bir doktora tezi hazırlamıştır (1974).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Nicolas, *Dynamique de l'Islam au sud de Sahara*, Paris 1957, s. 183, 185, 186, 219; J. S. Trimmingham, *A History of Islam in West Africa*, Oxford 1962, s. 180, 184, 185; Jamil M. Abun-Nasr, *The Tijaniyya*, London 1965, s. 108-110, 124-127, 129, 138; M. Abitbol, *Tombouctou et les Arma*, Paris 1979, s. 236-238; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 133, 135, 157; M. Muhtâr Vüld Ebbâh, *eş-Şîr ve's-su'arâ' fi Moritânyâ*, Tunus 1987, s. 78, 370; Hafîl en-Nahvî, *Bilâdü Şinḳîl: el-Menâre ve'r-ribâḳ*, Tunus 1987, s. 560-561; Sidi Amar Ould Ely, "Les Zawiya des Kounta", *Culture et civilisation islamiques: le Mali*, Rabat 1408/1988, s. 138; a.m.f., "Ahmad al-Bakkây", *a.e.*, s. 245-252; D. Robinson, *La guerre sainte d'al-Hajj Umar: Le Soudan occidental au milieu du XIXe siècle*, Paris 1988, s. 37, 39, 47-48, 102-103, 107-109, 248, 268, 272-274, 281, 284-290, 309-310, 336; *Fihrisü maḥtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ li't-tevşîḳ ve'l-buḥûşî't-târîhiyye bi-Tinbüktü*, London 1995-98, I-V, tür.yer.; Ahmed el-Ezmî, *eş-Ṭarîkatü't-Ticâniyye fi'l-Mağrib ve's-Südânî'l-ğarbi*, Rabat 1421/2000, II, 133-167; III, 156-169, 292-301; Muhammed ez-Zarîf, *el-Hareketü's-şüfiyye ve eşeruhâ fi edebi's-Şahrâ'i'l-Mağribiyye (1800-1956)*, Dârülbeyzâ 2002, s. 108, 109-111, 271, 287, 372, 450; J. O. Hunwick, *Arabic Literature of Africa: The Writings of Western Sudanic Africa*, Leiden 2003, IV, 118-134; a.m.f., "Kunta", *EP* (İng.), V, 394; Abdülkâdir Memmâ Haydere, *Fehârisü'l-maḥtûâtî'l-İslâmiyye: el-Mektebetü'z-Zeyniyye, Bücbiḥe-Mâlî* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), London 1427/2006, I, 144-146, 222, 273-274; II, 278; *The Meanings of Timbuktu* (ed. Shamil Jeppie – Souleymane Bachir Diagne), Cape Town 2008, s. 208, 213, 233, 235, 237; Hamâhullah Vüld es-Sâlim, *Hüccâc ve muhâcirün: 'Ulemâ'ü bilâdi Şinḳîl (Moritânyâ) fi'l-bilâdi'l-Arabîyye ve Türkîyâ*, Beyrut 1433/2012, s. 115-117;

Abdelkader Zebadia, "The Career of Ahmed Al-Bakkay in the Oral Evidences and Recorded Documents", *RHM*, sy. 3 (1975), s. 75-83; Ch. C. Stewart, "Bakkâ'î al-Kuntî, Ahmad al-", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), New York 1995, I, 182-184.

AHMET ÖZEL

KÜNTÎ, Muhammed b. Muhtâr

(محمد بن مختار الكنتي)

Ebü Abdillâh Muhammed
b. Muhtâr b. Ahmed b. Ebî Bekr
el-Vâfi el-Küntî
(ö. 1241/1826)

Kâdiriyye şeyhi ve fıkıh âlimi.

1178 (1764) yılı dolaylarında bugün Mali'de bulunan Tinbüktü'nün kuzeydoğusundaki Ezevâd'da doğdu. Batı Sahrâ'daki Kunte kabilesinin Evlâdü'l-Vâfi koluna mensup olup meşhur mutasavvıf Sidi Muhtâr el-Küntî'nin oğludur. Talebelerin ilim tahsili için çevredeki merkezleri dolayış çeşitli âlimlerden ders almaları bu bölgede gelenek olduğu halde Küntî'nin Ezevâd'dan ayrılmayıp bütün dinî ilimleri ve tasavvuf eğitimini babasından aldığı anlaşılmaktadır. Babasının sağlığında bir bakıma onun siyasal ve sosyal misyonunu üstlenerek bölgedeki kabile ve liderler arasında birçok etkinlikte bulundu. Babasının vefatı üzerine (1226/1811) irşad makamına geçti. Bu sebeple "Sidi el-Halife" diye anılır. En önemli yardımcısı, babasının öğrencilerinden ve kendisinin yakın müridlerinden Sidiyâ el-Kebîr b. Muhtâr b. Heybe el-Ebyeyr'dir. Küntî, on beş yıl kadar süren meşihati döneminde babasının bir yönetici olarak Kunte kabilesinde sağladığı kontrolü ve nüfuzu tam icra edemedi. Kabilenin Tinbüktü ve çevresindeki ekonomik menfaatleri, aynı zamanda kendisinin müridi olan Mâsînâ bölgesindeki Fülânî lideri Ahmedü Lobbo tarafından korunmakla birlikte doğuda Tevârik (Tuareg) kabileleri arasındaki nüfuzu giderek azalmaya başladı. Bunda Batılı devletlerin bölge siyaseti ve ticaretinde güç kazanma çabaları, bu vesileyle çevrede artan Batılı seyyah sayısı ve bunların faaliyetleri, Batılı güçlerle iş birliği konusunda kabile ve tarikat liderleri arasında meydana gelen görüş ayrılıkları, ayrıca Ticâniyye tarikatının giderek güçlenmesinin önemli etkisi olmuştur. Küntî 2 Şevval 1241 (10 Mayıs 1826) tarihinde vefat etti ve babasının Bülenvâr'daki mezarının yanına defnedildi (halifesi Sidiyâ el-Kebîr'in onun hakkında yazdığı bazı şiirler için bk. M. Muhtâr Vüld Ebbâh, s. 245-251).

Muhammed el-Küntî'nin vefatından sonra kabilenin Ezevâd bölgesinde eski gücü kalmayınca bazı kolları daha batıya çekilmek durumunda kalmıştır. Tarikat liderliği de Kunte kabilesine mensup olmayan halifesi Sidiyâ el-Kebîr'e intikal etmiştir. Bazı kaynaklarda Sidiyâ el-Kebîr'in hem Sidi Muhtâr el-Küntî'nin hem Muhammed el-Küntî'nin halifesi olduğu kaydedilirken bazılarında Ezevâd bölgesindeki halifelerinin oğulları Sidi Muhtâr es-Sagir ve Sidi Ahmed el-Bekkây olduğu belirtilir. Kâdiriyye tarikatının bölgedeki kolu babasına nisbetle Küntiyye / Muhtâriyye, ona nisbetle Muhammediyye diye de anılır. Abdullah Vüld Mevlüd Vüld Daddâh, Küntî üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır (*Şayh Sidi Muhammed Wuld Sid al-Muhtâr al-Kuntî [1183 h.]: Contribution à l'histoire politique et religieuse de Bilâd Şinḳîl et des régions voisines notamment d'après les sources arabes inédites*, Université de Paris-IV-Sorbonne, 1977).

Eserleri. 1. *eş-Ṭarâ'if ve't-telâ'id min kerâmâti's-şeyḫayni'l-vâlide ve'l-vâlid*. Bazı nüshalarında *eş-Ṭarâ'ifü't-tâlîde min kerâmâti's-şeyḫayn el-vâlid ve'l-vâlide* şeklinde de kaydedilir (M. Abdullah İnân v.dğr., II, 715-717). Müellifin babası ve annesinin biyografileri yanında diğer aile fertleri hakkında bilgi verilen eser Kunte kabilesi, Küntiyye Zâviyesi ve bölge tarihi için önemli bir kaynaktır. Erfâğ Şefîk, Rabat Muhammed el-Hâmis Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde eserin bir kısmını bitirme tezi olarak neşre hazırlamış (1992), ilk iki bölümü Âbidîn b. Bâb Ahmed b. Ham el-Emin (Nevâkişot 1994), ayrıca bazı tasarruflarla Yahyâ Vüld Seyyid Ahmed (Cezair 2011) tarafından yayımlanmıştır. 2. *Cünnetü'l-mürîd düne'l-merîd*. Gazzâlî, Kuşeyrî, İbn Atâullah el-İskenderî gibi âlimlerin eserlerine dayanılarak Sünnî tasavvuf anlayışının ele alındığı bir eserdir (nşr. Muhammed el-Mehdâvî, I-II, Vücd 2012). Eseri Ahmed Ebü'l-A'râf *Fetħu'llâhi'l-mecîd fi'l-tikâti fevâ'id min Cünneti'l-mürîd* adıyla ihtisar etmiştir (*Fihrisü maḥtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 221). 3. *Evsâku 'ure'l-i'tişâm li'l-ümerâ' ve'l-vüzerâ' ve'l-hükkâm*. Siyasî ve hukukî konuların işlendiği nasihatnâme türünde bir eserdir (nşr. Bâdî b. Bâb b. Bâb, Riyad 1419/1998; Cide 1421). 4. *el-Fütûhâtü'l-ḳudsâniyye bi'l-ecvibeti'l-Fülâniyye* (Ahmed Vüld M. Yahyâ, *Hzâ'inü*, s. 142; *Fihrisü maḥtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 334; III, 130; V, 37). Fülânî lideri ve Mâsînâ Sultanı Ahmedü Lobbo'nun sorduğu yirmi dört

şoru üzerine yazılmış olup müellifin İslâmî bir devlet yapısının nasıl olacağı konusundaki görüşlerini içermektedir. Küntî, Kuzey Nijerya'daki Fûlânî Sultanı Osman b. Fûdî'ye de aynı mahiyette bir mektup yazmıştır (muhtevası için bk. *The Meanings of Timbuktu*, s. 239). **5.** *Tercemânü'l-makâl ve râfi'u'l-işkâl bi-şerhi Minehi'l-fa'âl* (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 47). Kendisinin, İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin *el-Varakât*'ını nazma çektiği *Minehu'l-fa'âl fi nazmi Varakâti Ebi'l-Me'âl* (Nazmü Varakâti İmâmi'l-Haremeyn) adlı eserinin şerhidir. Mustafa Süleyman el-Hâc Emehammed es-Safrânî eseri Libya Esmeriyye Üniversitesi'nde tez olarak neşre hazırlamıştır (2009). Eser bazı kütüphane kayıtlarında müellifin babasına ait gösterilir (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, III, 102). Bu nazım üzerine Muhammed Yahyâ b. Muhammed Muhtâr el-Velâti de bir şerh yazmıştır. **6.** *er-Ravzû'l-ahasib Şerhu Neñhi't-ñib*. Babasının *Neñhu't-ñib fi's-şalât ale'n-Nebiyi'l-habib* adlı eserinin şerhidir (a.g.e., II, 379; Menûni, *Qabes*, II, 832). Müellif bu eserini *Telhişü'r-Ravzû'l-ahasib* adıyla ihtisar etmiştir (Abdülkâdir Memmâ Haydere, I, 244). Ahmed Ebü'l-A'râf, eserden *Tuñfetü'l-eribi'n-necib fi münteñabâti fevâ'ide mine'r-Ravzû'l-ahasib* adıyla bir seçme yapmıştır (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 201). **7.** *İlmü'l-yakîn ve sünenü'l-müttakîn bi-ğasmi'l-itâveti'l-müzevvere bi-hakki'l-müstahikkin*. Babasının *el-Bürdü'l-müveşşâ fi kañ'i'l-metâmi' ve'r-rüşâ* adlı eserinin şerhidir (a.g.e., I, 179; Hunwick, IV, 73-97). **8.** *er-Risâletü'l-Gallâviyye. Müberredetü'l-ğalil ve şâfiyetü'l-ğul min şudûri cemî'l-mü'minîn huşûşan benî Muhammed Ğul ve Târîhu Kunte* adlarıyla da anılan eser bölgenin siyasî, dinî ve kültürel tarihi bakımından önemli bir kaynaktır (nşr. Hamahullah Vüld Sâlim, Rabat 2003; Beyrut 2013). İbn Tuveyrül-cenne bu risâleye bir reddiye yazmıştır. **9.** *el-Fütühâtü'l-ledüniyyetü's-şer'iyye bi-şerhi's-Şalâti (Taşliyeti)'n-Nâşriyyeti'd-Der'iyye*. İbn Nâsir ed-Derî'nin eserinin şerhidir (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, III, 265; Allûş – Reçrâcî, V, 288). **10.** *Şerhu İdâ'eti'd-düçne fi 'ağâ'idi Ehli's-sünne*. Ahmed b. Muhammed el-Makkarî'nin manzum eserinin şerhidir (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, II, 134). **11.** *Fetâvâ fikhîyye* (Ahmed Vüld M. Yahyâ, *Hzâ'inü*, s. 50, 164-165). Müellifin yazma kayıtlarında *el-Ecvibe 'ani'l-mesâ'ili'l-fikhîyye*

(Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 32) ve *Ecvibe ('alâ mesâ'il) fi't-taşavvuf* (Abdülkâdir Memmâ Haydere, II, 161, 163, 176) gibi adlarla geçen telifleri de vardır. Bunların dışında fıkıh ve tasavvuf konusunda verdiği birçok fetva ve yaptığı açıklamalar günümüze ulaşmıştır (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 81, 83, 204, 215; II, 172, 207, 219, 357, 396, 514; III, 70, 172, 349, 471; IV, 654, 659; V, 93, 542). **12.** *er-Risâletü'l-acibe ve'n-naşihatü'l-bedî'a* (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 213). Müellifin Muğni'l-mürîd 'ani's-şeyhi'r-reşid fi'n-naşihâ (a.g.e., I, 229), *Mağâle fi'l-ağlâki'd-diniyye ve'l-va'z* (a.g.e., I, 404), *el-Vasıyyetü'l-fâhire* (a.g.e., I, 411) gibi adlarla anılan eserleri de yazma kayıtlarında yer almaktadır. **13.** *eş-Şerhu'l-lañif 'alâ ebyâti'l-müşelleşi'l-hâliyyi'l-vaşt*. Kaynaklarda *Şerhu Kaşideti'l-müşelleşi'l-hâliyyi'l-vaşt*'i'l-ârî mine't-taz'if adıyla anılan eser de bu kitap olmalıdır (Ahmed Vüld M. Yahyâ, s. 254; Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 313; III, 345, 407; IV, 225; V, 587; Abdülkâdir Memmâ Haydere, I, 393). Müellif "Kaşidetü'l-muhammesi'l-hâliyyi'l-vaşt" adlı bir de şiir yazmıştır (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, III, 125). **14.** *Şerhu ehemmi'l-keîâm 'ale'l-ismi'l-a'zam*. Yazma kayıtlarında *el-Kelâm 'ale'l-ismi'l-a'zam*, *Risâle fi'smillâhi'l-a'zam*, *Şerhu ismillâhi'l-a'zam* gibi adlarla anılan eserler de aynı kitap olmalıdır (a.g.e., I, 216, 315; III, 19, 208, 427; V, 537; Allûş – Reçrâcî, V, 248). **15.** *es-Süllemü'l-esnâ fi (ilâ) esmâ'llâhi'l-hüsnâ* (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, II, 160, 193; III, 519; V, 593). *Manzûme fi esmâ'llâhi'l-hüsnâ* (a.g.e., II, 258) ve *Nazmü esmâ'llâhi'l-hüsnâ* (a.g.e., V, 41) adlarıyla anılan eser de aynı telif olmalıdır. Ayrıca *Kaşıde fi't-tevellül bi-esmâ'llâhi'l-hüsnâ* (Ahmed Vüld M. Yahyâ, *Hzâ'inü*, s. 221), *Şerhu'l-Manzûmeti'd-Dimyâtiyye* (Abdullah ed-Dimyâti'nin esmâ-i hüsnâya dair kasidesinin şerhi; Abdülkâdir Memmâ Haydere, II, 394), *Kâşifü'l-kürüb 'ani'l-mağamman fi nazmi esmâ'llâhi'l-hüsnâ* (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 292, 293) adlı eserleri anılır. **16.** *Mecmû'u aẖzâbi'l-vird* (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, III, 555). Müellifin *Kitâb fi'l-ed'iye ve'l-esrâr* (a.g.e., I, 293), *Şüzürü'l-ezkârî'l-mâhiye li'l-evzâr* (a.g.e., II, 116), *Erba'a min aẖzâbihî* (a.g.e., II, 342), *Şerhu Hizbi'l-esrâr* (a.g.e., II, 200), *el-Hizbü's-seyyfî* (a.g.e., III, 393), *Mecmû'u'd-da'avât ve'l-ezkâr* (a.g.e., V,

503), *Aẖzâb ve evrâd* (Abdülkâdir Memmâ Haydere, II, 167), *Virdü's-silsileti'l-Kâdiriyye* (Abdülkâdir Memmâ Haydere, I, 238) adlı eserleri de zikredilir (çeşitli kimselere verdiği evrâd icâzetleri için bk. Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 431; III, 374; IV, 142).

Küntî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *İrsâdü's-sâlik ilâ aẖvemi'l-mesâlik* (Ahmed Vüld M. Yahyâ, Fihrisü mahtûtâti Ni'ne, s. 22); *Kitâb fi't-Taşavvuf* (Abdülkâdir Memmâ Haydere, I, 275-276); *Şerhu'l-Haşâ'işî'l-kübrâ* (a.g.e., II, 187-188); *Kışşatü Muhammed b. Abdilkerim el-Meğilî* (a.g.e., II, 107); *Nefehâtü'l-avâriifi'r-raḥmâniyye ve minehu fütühâtü'l-mevâhibi'r-rabbâniyye* (a.g.e., II, 177); *Kaşide fi nazmi silsileti'l-Kâdiriyye* (a.g.e., II, 246); *eş-Şavârimü'l-hindiyye fi ḥasmi de'âvi'l-Mehdiyye* (Ahmed Vüld M. Yahyâ, *Hzâ'in*, s. 139); *Fevâ'id nûrâniyye ve ferâ'id sirriyye cirmâniyye* (a.g.e., s. 215); *el-Akîdetü's-sünniyye ve'l-feridetü's-seniyye fi't-tevhîd* (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, I, 178); *el-Hikmetü'l-bârî'a* (a.g.e., II, 535); *es-Setrû'd-dâ'im li'l-müznibi'l-hâ'im fi't-tevellül* (a.g.e., III, 139, 343; IV, 350; Abdülkâdir Memmâ Haydere, II, 424-425); *Risâle fi't-taşavvuf* (Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ, V, 537); *Risâle fi ḥukûki'n-nisâ'* (a.g.e., III, 425); *Risâle fi tevellül-hüküm* (a.g.e., IV, 309); *Risâle fi zıkr ve şürûḫi'l-ḥalve* (a.g.e., II, 172). Küntî'nin Hz. Peygamber'in ve bazı şahsiyetlerin methi, tasavvuf, tevhid vb. konularda kasideleri, manzum duaları, bazı önemli şahsiyetlere, müridlerine ve çocuklarına yazdığı mektupları da önemli bir yekün tutar (Küntî'nin eserleri ve yazma nüshaları için ayrıca bk. Hunwick, IV, 94-115).

BİBLİYOGRAFYA :

H. T. Norris, *Şinçiti Folk Literature and Song*, Oxford 1968, s. 7, 99; C. C. Stewart – E. K. Stewart, *Islam and Social Order in Mauritania*, Oxford 1973, s. 35, 42-44, 49, 51, 78, 127, 128, 148; A. A. Batran, "The Kunta, Sidi al-Mukhtâr al-Kuntî and the Office of Shaikh al-Tarîqa'l-Q'adiriyya", *Studies in West African Islamic History* (ed. J. R. Willis), London 1979, s. 113-118, 120, 130-131; E. N. Saad, *Social History of Timbuktu*, Cambridge 1983, s. 214-216; Halîl en-Nahvî, *Bilâdü Şinçit: el-Menâre ve'r-ribât*, Tunus 1987, s. 516-517, 562; M. Muhtâr Vüld Ebbâh, *eş-Şîr ve's-şu'arâ' fi Moritânyâ*, Tunus 1987, s. 245-251; Sidi Amar Ould Ely, "al-Kuntî al-Shaykh Sidi Muhammad", *Culture et civilisation islamiques: le Mali*, Rabat 1408/1988, s. 229-234; Fihrisü mahtûtâti Merkezi Ahmed Bâbâ li't-tevsîk ve'l-buḫûşî't-târîhiyye bi-Timbuktü, London 1995-98, I-V, tür.yer.; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *İḥfâfû'l-mütâli' bi-vesfeyâti a'lämi'l-*

karnî's-sâlis 'aşer ve'r-râbi' (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, I, 106; Ahmed Vüld M. Yahyâ, *Fihrisü mahfûzâtü Şinçîl ve Vâdân* (nşr. U. Rebstock), London 1417/1997, s. 254; a.mlf., *Fihrisü mahfûzâtü Nîrme ve Velâte* (nşr. U. Rebstock – İbrâhim Şebbûh), London 1424/2003, s. 22, 215, 221; a.mlf., *Hazâ'inü Nevâkişû: Fihrist-i Nüşahâ-yi Haftî-yi Mû'esse-i Taḥkîkât-i 'İlmî-yi Mûritânî*, Kum 1389/2011, s. 50, 139, 142, 164-165; Rahal Boubrîk, *Saints et société en Islam: La confrérie ouest-saharienne Fâdiliyya*, Paris 1999, s. 13, 33, 82, 86, 99, 108, 109, 111; Menûnî, *Ḳabes min 'aṭâ'i'l-mahfûzâtü'l-Mağribî*, Beyrut 1999, II, 627, 832, 1057; M. Abdullah İnân v.dğr., *Fehârisü'l-Hizânetü'l-Ḥaseniyye*, Rabat 1421/2000, II, 715-717; Bâbâ Yûnus Muhammed, *Fihrisü mahfûzâtü mektebeti Câmî'ati Abâdân-Niciryâ* (nşr. J. Hunwick), London 1421/2001, s. 82, 86-87; Y. S. Allûş – Abdullah er-Recrâcî, *Fihrisü'l-mahfûzâtü'l-'Arabîyyeti'l-mahfûza fi'l-Hizânetü'l-'âmmi bi'r-Rabât*, Rabat 1421/2001, I/2, s. 162; V, 127, 248, 288; Muhammed ez-Zarîf, *el-Ḥareketü's-Şûfiyye ve eşerühâ fi edebî's-Şahrâ'i'l-Mağribiyye (1800-1956)*, Dârülbeyzâ 2002, s. 97, 98, 100, 102, 105, 107, 109, 115, 271, 301, 411, 412, 415, 429, 445; a.mlf., "el-Küntî, eş-Şeyh Muhammed", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Sale 1425/2004, XX, 6822; J. O. Hunwick, *Arabic Literature of Africa: The Writings of Western Sudanic Africa*, Leiden 2003, IV, 94-115; a.mlf., "Kunta", *EP* (İng.), V, 393-395; Muhammed b. Rîzk b. Tarhûnî, *et-Tefsîr ve'l-müfessîrîn fi garbi İfrîkiyya*, Demmâm 1426, I, 334; Abdülkâdir Memmâ Haydere, *Fehârisü'l-mahfûzâtü'l-İslâmiyye: el-Mektebetü'z-Zeyniyye, Bûcbe-Mâli* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), London 1427/2006, I-II, tür.yer.; Yahya Ould al-Bara, "The Life of Shaykh Sidi al-Mukhtar al-Kunti", *The Meanings of Timbuktu* (ed. Şamil Jeppie – Souleymane Bachir Diagne), Cape Town 2008, s. 208; Abdel Wedoud Ould Cheikh, "A Man of Letters in Timbuktu: al-Shaykh Sidi Muhammad al-Kunti", a.e., s. 231-247; J. - L. Triaud, "la Qâdiriyya en Afrique de l'ouest subsaharienne", *Journal d'histoire du soufisme*, sy. 1-2, İstanbul 2000, s. 245-258; Mustafa Nâimî, "Küntê", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Sale 1425/2004, XX, 6820-6822.

AHMET ÖZEL

KÜNTÎ, Muhtâr b. Ahmed

(مختار بن أحمد الكنتي)

Ebû Muhammed (Ebû Zeynilâbidîn)
Sîdî Muhtâr b. Ahmed b. Ebî Bekr
b. Habîbillâh el-Vâfî el-Küntî
(ö. 1226/1811)

**Kâdiriyye tarikatının
Küntiyye/Muhtâriyye kolunun
kurucusu.**

1142 (1729) yılında bugün Mali Cumhuriyeti sınırları içinde kalan Tinbüktü'nün 400 km. kuzeydoğusundaki Ezevâd bölgesinde bulunan Kesîbüügâl'da doğdu. Batı Sahrâ'daki Künte kabilesinin Evlâdü'l-Vâfî koluna mensuptur. Soyu Kuzey Afrika fâtihi Ukbe b. Nâfî'e ulaşır. Aynı adı taşıyan torunu Muhtâr b. Muhammed el-Küntî'den

ayırarak için kendisi "Sîdî Muhtâr el-Kebîr", torunu "Sîdî Muhtâr es-Sağîr" diye anılır. Annesini ve babasını küçük yaşlarda kaybetti, ağabeyi Muhammed'in himayesinde büyüdü. Anne tarafından dedesi Şeyh Abdülkâdir b. Muhammed'den himmet gördü. Dinî eğitimini Tevârik (Tuareg) kabilesi içindeki hocalardan aldıktan sonra Erevânlı Kâdirî şeyhi Sîdî Ali b. Necîb'den fıkıh, fıkıh usulü, Arap dili, kıraat, hadis, kelâm ve siyer okudu; kendisine intisap ederek hilâfet aldı. Şeyhinin vefatının (1170/1757) ardından önce atası Sîdî Ahmed el-Bekkây (el-Bekkâ') el-Kebîr'in mezarının bulunduğu Velâte'de bir süre kaldı, daha sonra Tagânt'a geçti. Ezevâd yakınlarındaki Bülenvâr'da açtığı zâviyesinde irşad faaliyetine başladı. Kâdirî şeyhi olarak Batı Sahrâ ve Bilâd-ı Sûdan'da üne kavuştu. Onun ilmî ve mânevî otoritesi, bir taraftan kabilesinin XVIII. yüzyılın ikinci yarısıyla XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde bütün Batı ve Güney Sahrâ bölgesinde etkin olmasını, diğer taraftan Kâdiriyye tarikatının bölgede güçlenmesini sağladı. Künte kabilesi bu bölgede Kâdiriyye tarikatıyla özdeşleşti. İlim ve irşad faaliyetleri yanında özellikle ticaret yolları üzerinde zâviyeler kurmak, su kuyuları açmak, hurma ağaçları dikmek, yol güvenliğini sağlamak, zâviyelerde fakir ve kimsesizleri, mazlumları himaye etmek suretiyle bölge halkı arasında büyük saygınlık kazandı. Küntî'nin çevredeki diğer müslüman lider ve islahatçıların aksine İslâm'ı yaymak ve benimsetmek için siyaseti ve silâhlı mücadeleyi değil mücahedeyi esas alması, kabile reisleri arasındaki ihtilâflarda hakem rolü oynaması ve düşmanlıkları ortadan kaldırması saygınlığını daha da arttırdı. Bölge liderlerinden Bornu Hükümdarı Muhammed el-Bekr, Nijerya'nın kuzeyindeki Hevsâ bölgesinde Sokoto Fûlânî Devleti'ni kuran Osman b. Fûdî (Osman dan Fodio), kardeşi Abdullah, oğlu ve halefi Muhammed Bello gibi birçok yönetici kendisine intisap etti.

Küntî 5 Cemâziyelevvel 1226 (28 Mayıs 1811) tarihinde Bülenvâr'da vefat etti (A. A. Batran, s. 127; krş. Stewart, s. 35). Bülenvâr'da hanımı ve oğlu Muhammed el-Halîfe'nin kabirlerinin de bulunduğu türbesi 15 Eylül 2012'de Tevhid ve Cihad Hareketi mensupları tarafından yıkılmıştır. Vefatının 200. yıl dönümünde Moritanya'nın ilim ve kültürü yanında onun hayatı, eserleri ve tesirleri konusunda araştırma yapmak üzere Nuakşot'ta (Nouakchott) Mecmau's-Şeyh Sîdî el-Muhtâr el-Küntî es-Sekafî el-İslâmî adıyla bir kurum faaliyete

geçmiştir. Oğlu Muhammed eṭ-Ṭarâ'îf ve't-telâ'id min kerâmâtî's-şeyḫaynî'l-vâlide ve'l-vâlid, Muhammed Emîn b. Abdullah el-Hâcî es-Sahrâvî en-Nehcû'l-muhtâr ve'l-Kevserü'l-midrâr fî menâkıbî's-Şeyḫ el-Muhtâr ve eşyâ-hihî'l-aḫyâri'l-ebrâr (Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Sûde, *Delîl*, I, 224; *İthâf-ü'l-müṭâli'*, I, 269) adıyla birer eser yazmışlardır. Abdülazîz Abdullah Batrân, Birmingham Üniversitesi'nde Küntî üzerine bir doktora tezi hazırlamış (*Sidi al-Mukhtar al-Kunti and the Recrudescence of Islam in the Western Sahara and the Middle Niger c. 1750-1811*, 1971) ve eser, *The Qadiriyya Brotherhood in West Africa and the Western Sahara the Life and Times of Shaykh al-Mukhtar al-Kunti (1729-1811)* adıyla yayımlanmıştır (Rabat 2001).

Batı Afrika'da Kâdiriyye tarikatı Muhtâr el-Küntî'nin atalarından Sîdî Ahmed el-Bekkây'a nisbetle Bekkâyîyye, kendisine nisbetle Muhtâriyye / Küntiyye ve oğluna nisbetle Muhammediyye diye de anılır. Batı Afrika'da Mâlikî mezhebinin en önemli ve etkin şahsiyetlerinden biri olan Küntî, bölgede izleri silinmeye yüz tutmuş bulunan Kâdiriyye tarikatını ihya eden bir müceddid kabul edilir. Kâdirî zikrine Sahrâ bölgesi halkının karakter ve mizacına uygun yeni ezkâr ve evrâd eklemiş, bölgedeki dinî geleneklerin de etkisiyle kerametlere, harflere, gizli ve bâtinî ilimlere, tılsıma, rüya tabirine önem vermiştir. Bu tutumu bölge fakahası arasında tartışmalara yol açmış ve tenkitlere mâruz kalmıştır. Önemli bir muhalifi Muhtâr b. Bûnâ el-Cekeni'dir. Ancak bunların daha sonra mektuplaştıkları ve aralarında iyi ilişkiler kurulduğu kaydedilir. Medreseler açarak dinî ilimlerin öğretimi üzerinde durması, şer'î esaslara titizlikle riayet etmesi ve uygulamalarında belirli kıyafete, asâ taşımaya, raks, yüksek sesle zikir vb. hususlara yer vermeyerek bölge halkının hayat tarzına uygun bir sadeliği benimsemesi tarikatın halk arasında büyük rağbet görmesinin önemli etkenlerinden biri olmuştur. Küntî'nin öğrenci ve müridleri arasında Sîdiyâ el-Kebîr diye tanınan Sîdî b. Muhtâr b. Heybe el-Ebeyyîrî, Kâdî b. Hâc Elfaq el-İcîcî, Mustafa el-Arabî el-Ebeyyîrî, Muhammed Emîn b. Abdülvehhâb el-Kalkamî, Muhammed Tâhir, Alfa Nûh b. Tâhir el-Fûlânî önde gelenlerdir. Kendisinden sonra oğlu Muhammed irşad makamına geçmiştir.

Eserleri. 1. *el-Cür'atü's-şâfiyye ve'n-nefḫatü'l-kâfiyye*. Tasavvuf ve ahlâka dair